

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber XXIX

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

Mira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum vngula (vt solet plerunque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse recordantibus quonam loco id reposuerint. Iecur leporum equinæ vngulæ simile esse, & rûpi equos qui vestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiæ vim quandam inesse. In incendiis si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesque. Hircorum carnes virus non resipere, si panem hordeaceû eo die, quo interficiantur, ederint, laserve dilutum biberint. Nullas verò teredinem sentire, Luna decrescente induratas sale. Adeoque nihil omissum, vt leporem surdû celerius pinguescere reperiamus. Animalium verò medicinas: si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex vino infundendum. Bouum autem morbis seuum, sulphur viuum, allium syluestre, ouû coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem Caballinam discoctam, potu suum morbis mederi. Omnium verò quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi à vulpibus, qui iecur animalis eius aridum ederint: vel si pellicula ex ea collo inducta, galli inierint. Similia in felle mustelæ. Boes in Cypro contra tormina hominû excrementis sibi mederi. Non subteri pedes boû, si prius cornua pice liquida perûgantur. Lupos in agrum non accedere, si capti vnus pedibus infractis, cultróque adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atque ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut si vomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus Larium, quò familia conuenit, absumat: ac lupû nulli animalium nociturum in eo agro, quandiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis, quæ aut placida non sunt, aut fera.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXIX.

PROOEMIUM.

De origine medicina, & quando primùm clinice, & quando primùm iatraliptice, & de Chryssippo & Erasistrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illustribus Medicis: & quoties ratio medicinae mutata sit, & qui primus Romæ Medicus, & quando, & quid de Medicis antiqui Romani iudicauerint, & vitia medicinae.

CAPVT I.

NATVRA remediorum, atque multitudo instantium ac præteritorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere: quam non ignarus sim, nullis antè hæc Latino sermone condita, ancepsque lubricum esse rerum omnium nouarum, talium vtique quàm steriles gratiæ difficultates in promendo: sed quoniam occurrere verisimile est omnium qui hæc cognoscant cogitationi, quonam modo exoleuerint in medicinae vsu, quæ tum parata atque pertinentia erant: mirumque & indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorem fuisse, & etiamnum sæpius mutari, cum sit fructuosior nulla. Diis primùm inuentores suos assignauit, & cælo dicauit. Necnon & hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Æsculapium fabulata, quoniam Tyndariden reuocauisset ad

ad vitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, vulnerum tamen duntaxat remediis. Sequentia eius (mirum dictu) in nocte densissima latuere vsque ad Peloponnesiacum bellum: tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, & Æsculapio dicata. Is cum fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo eius Dei quid auxiliatum esset, vt postea similitudo proficeret, excripsisse ea traditur, atque (vt Varro apud nos credit) iam templo cremato, instituisse medicinam hanc, quæ Clinice vocatur. Nec fuit postea quæstus modus, quoniam Prodicus Selymbriæ natus, discipulus eius, instituens quam vocant Iatralipticem, reuictoribus quoque Medicorum ac mediastinis vectigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, plurimumque etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato c. talentis donatus est à rege Ptolemæo filio eius, vt incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricen, cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici autoritate cõmendato. Dissederuntque eæ scholæ: & omnes eas damnauit Herophilus, in muscos pedes venarum pulsu descripto per ætatum gradus. Deserta deinde & hæc secta est, quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata & quæ postea Aesclepiades (vt retulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quæ inter initia scripsit, illo mox recedente à vita, ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius Musa eiusdem a ^{quidam} autoritate Diui Augusti, quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos prætereo Medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios, c. l. h. s. annua mercede iis fuere apud principes. Q. verò Stertinius imputauit principibus, quod h. s. quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quæstu vrbs fuisse numeratis domibus ostēdebat. Par & fratri eius merces à Claudio Cæsare infusa est: censuque, quanquam exhausti operibus Neapoli exornata, heredi h. s. c. c. reliquere, quantum b ^{Hermolai} ad eam ætatem Aruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ hic legis ^{tertia} Claudij Cæsaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ affectator. Is eam potentiam nactus, centia: ^{bu-} nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transfiliuit, delentium trecē- tem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omni æui medicos perorantem: quali- ties: ^{que sum-} prudentia ingenioque, æstimari vel vno argumento abundè potest, cū monumento suo ma est ^{centu-} (quod est Appia via) iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarij ^{plicato maior.} comitator egressus in publico erat: cū Crinas Massiliensis arte geminata, vt cautior reli- ^{vide ipsum} giosiorque, ad siderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasque ob- ^{lib. 2. de Af-} seruando, autoritate eum præcessit. Nuperque centies h. s. reliquit muris patriæ, mœni- bus quoque aliis penè non minori summa extructis. Hi regebant fata, cum repente ciui- tatem Charmis ex eadem Massilia inuasit, damnatis nō solum prioribus Medicis, verum & balineis: frigidaque etiam hybernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus fenæ Consulares vsque in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecæ adstipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam nouitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illa infelicis monumenti ^{se.} inscriptio, turba se medicorum perisse. Mutatur ars quotidie toties interpollis, & ingeniorum Græciæ flatu impellimur. Palamque est, vt quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem illico vitæ nostræ necisque fieri: ceu verò non millia gentium sine Medicis degant, nec tamen sine Medicina: sicut populus Romanus ultra sexcetesimum annum, nec ipse in accipiendis artibus lentus, Medicinæ verò etiam auidus, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus conuenit. Cassius Hermina ex antiquis autor est, primum è Medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum Lyfaniæ filium, L. Æmilio, M. Liuii Coss. anno vrbs dxxxv. ei que ius Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam ob id publicè. Vulnerarium eum tradunt fuisse vocatum, miræque gratum aduentum eius initio: mox à sequitia secandi vrendique, transisse nomen in carnificem, & in tedium artem omnisque Medicos: quod

clarissimè intelligi potest ex M. Catone, cuius autoritati triumphus atque Censura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem verba eius ipsa ponemus, Dicam de istis Græcis suo loco Marce fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quòd bonum sit eorum literas inspicere, non perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum: & hoc puta vatem dixisse: Quodocunque ista gens suas literas dabit omnia corrumpet. Tum etiam magis, si Medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes Medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt: vt fides iis sit, & facillè disperdant. Nos quoque dicunt barbaros, & spurcius nos, quàm alios opicos, appellatione fœdât. Interdixi tibi de Medicis. Atque hic Cato D C V. anno vrbis nostræ obiit, lxxv. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vitæ spatia ad experiendum arbitretur. 10 Quid ergo? damnatam ab eo rem vtilissimam credimus? Minimè hercule, subiicit enim qua Medicina & se & coniugem vsque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet, quæ nunc nos tractemus. Profiteturque esse commētarium sibi, quo medeatur filio, seruis familiaribus, quem nos per genera vsus sui differimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem. Maximè verò quæstum esse immani pretio vitæ recusabat. Ideo templum Æsculapij, etiam cum reciperetur is Deus, extra urbem fecisse, iterumque in insula, traduntur. Et cum Græcos Italia pellerent, diu etiam post Catonem excepisse Medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana grauitas in tanto fructu, paucissimi. Quiritium attigere, & ipsi statim ad Græcos transfuga. Imò verò autoritas aliter quàm Græcè eam tractantibus, etiam apud imperitos ex- 20 pertesque linguæ, non est. Ac minùs credunt, quæ ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola euenit, vt cuiusque Medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeò blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. Nulla præterea lex, quæ puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt: Medicoque tantum hominem occidisse impunitas summa est. Quinimo transit conuitium, & intemperantia culpatur. Vltròque qui periire, arguuntur. Sed a decuriæ pro more censuris principum examinatur: inquisitio per a parietes agitur: & qui de nûmo iudicet, à Gadibus colunifq; Herculis accersitur: de exilio verò nõ nisi b die xl. 30 quinque electis viris datur tabella. At de iudice ipso quales in consiliũ eunt, statim occidunt? Meritò, dum nemini nostrũ libet scire, quid saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus: alienis oculis agnoscimus: aliena memoria salutamus: aliena viuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ pretia & vitæ argumeta. Nihil aliud pro nostro habemus, quàm delicias. Non deseram Catonẽ tam ambitiosæ artis inuidiæ à me obiectum, aut Senatũ illũ qui ita cesebat, idq; nõ criminibus artis arreptis, vt aliquis expectauerit. Quid enim venenorum fertilius, aut vnde plures testamētorum insidiæ? Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris: item Valentis, in qua dictum est regina. Non sint artis ista, sed hominum. Non magis hæc vrbis timuit Cato, vt equidem credo, quàm reginas. Ne avaritiam quidem arguam, rapacisque nundinas pendentibus fatis, & dolorum indicaturam, ac mortis arrham, aut arcana præcepta. Squamam in 40 oculis emouendam potius, quàm extrahendam: per quæ effectum est, vt nihil magis prodesse videretur, quàm multitudo grassantium. Neque enim pudor, sed æmuli pretia summittunt. Notum est ab eodem Charmide vnum ægrum ex prouincialibus H-s ducentis conductum: Alconti vulnerum Medico H-s.c. damnato ademisse Claudium principem. Eidemque in Gallia exulanti, & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Ne fæcem quidem aut inscitiam eius turbæ arguamus, ipsorumque intemperantiam in morbis, aquarum calidarum diuerticulis: imperiosam in ediam, & ab iisdem deficientibus cibos sæpius die ingestos, mille præterea pœnitentiæ modis, culinarum etiam præceptis & vnguentorum misturis, quando nullas omifere vitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, conciliarique c extrema pretia, displicuisse maioribus crediderim equidem, non tamen hoc Catonem prouidisse, cum damnaret artem

a Py. partes

b Fr. iur. de

c externa

rem. Theriace
 media dederit
 componitur, in
 nis imperata.
 esse non pot
 est quidem ill
 tum addi, i
 ad singulorum
 a multo & pa
 dere imperij m
 ta. balineæ an
 valdus exiret,
 rufus per pota
 minis quidem
 a. vatem prou
 ficere, non pe
 annis aduer
 unt: simul co
 ta. Neque en
 virgilio fuit n
 blatta blattis
 gignere
 et. Ordier
 in primis
 de erat m
 ppe inter
 tum esset
 tura mon
 Anis aut or
 atingi iu
 ant remedia
 tringi laxari
 Quidam etiam
 unt. Item co
 ficatis dentib
 em in narib
 Quin & hulce
 frigida & ole
 bus malis in
 imposita sub
 hosi morfib
 dem nitro, su
 ita bis die, lu
 nitatu præli
 ca. Milefia. Se
 tis, deiectis, c
 enus illinitur
 fistulas aurif
 partibus sic
 que. Alij a

tem. Theriace vocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus li i i j componitur, interim nullo pondere æquali, & quarundam rerum sexagesima denarij vnius imperata. Quo Deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ venditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperique vulgo pro cinnabari Indica in medicameta minium addi, inscitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta. Verum hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem, quæ timuit Cato, atq; prouidit, innocentiora multo & parua opinatu, quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa perdidit imperij mores, illa quæ sani patimur, luctatus, ceromata, ceu valetudinis causa instituta, balineæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, vt nemo non minus validus exiret, obedientissimi verò efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones, & rursus perpotationes, ac pilorum euiratio instituta resinis eorum: Itemq; pectines in fecminis quidem publicati. Ita est profectò, lues morum, nec aliunde maior, quam è medicina, vatem prorsus quotidie facit Catonem, & oraculum: Satis esse ingenia Græcorum inspicere, non perdiscere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo, sexcentisque populi Romani annis aduersus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt: simul contra attonitas quorundam persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitauerim, aliquibus fastidio futura quæ dicentur animalia: at non Virgilio fuit nominare formicas nulla necessitate, & curculiones, ac lucifugis congesta cubilia blattis: non Homero inter prælia Deorum improbitatem muscæ describere: non nature gignere ista, cum gignat hominem. Proinde causas quisq; & effectus, non res, æstimet. Ordinem autem à confessis, hoc est, lanis ouisque, vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. Nec deerat materiæ pompa, si quicquam aliud intueri liberet, quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoque medicinis, ceu verò id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, vitæ remedia post millesimum annum reditura monstrare.

De medicinis lanarum.

CAP. II.

30 **L**anis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes. Præterque cultum & tutelam contra frigora, succidæ plurima præstant remedia ex oleo vinoque aut aceto, prout quæque mulceri morderive opus sit, & astringi laxarive, luxatis membris, dolentibusque neruis impositæ, & crebrò suffusæ. Quidam etiam salem admiscunt luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contusis tumentibusque. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atque gingiuis admisto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo, & alio modo indita auribus obturatis spissius. Quin & hulceribus vetustis imponitur cum melle. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo expressa sanat. Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vuluæ sedant. Et si procidant, suffitu reprimunt. Succida lana 40 imposita subditæque mortuos partus euocat. Sistit etiam profluuiam earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum soluitur. Reduias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quam calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis è collo, natione verò Galatica, Tarentina, Attica, Milesia. Succidam imponunt & desquamatis, percussis, liuidis, incussis, collisis, contritis, deiectis, capitis & aliis doloribus, stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis, vulneratis, ambustis. Et in oculorum medicamenta additur: item in fistulas auresque suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij verò euulsam decisis summis 50 partibus siccant, carpuntque, & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt vtrunque. Alij assulis tedæ subiectis, & subinde interstratis, oleo aspersam accendunt, cine-

rémque in labellis aqua addita confricant manu, & confidere patiuntur, idq; sæpius mutant aquam, donec linguam astringat leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius septica est, efficacissiméque genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudum sudor que feminum & alarum adhærentes lanis (cæsypum vocant) innumeros propè vsus habêt. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis, sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concepta, aut quibuscunque sordibus succidis primùm collectis, ac lento igni in æneo vase subferuefactis & refrigeratis, pinguique quod supernatet, collecto in fictili vase, iterumque decocta priori materia: quæ pinguitudo vtraque frigida aqua lauatur, & in linteo siccat, ac Sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem, vt sordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat vt cerusa. Oculis vtilissimum contra inflammationes genarumque callum. Quidam intesta torrent, donec pinguedinem amittat, vtilius tale existimantes erosio & duris genis, angulis scabiosis & lacrymantibus. Hulcera nõ oculorum modò sanant sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & vuluæ inflammationibus, & sedis rhagadiis & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos vsus eius suo loco digeremus. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatæ per se tusæque in farinam & illitæ dentibus mirè profunt, etiam labantibus, gingiuisque, si carcinoma serpat. Iam verò pura vellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulphure: & cinis eorum genitalium vitiis. Tantumque pollent, vt medicamētis quoque superponantur. Medentur ante omnia & pecori ipsi, si fastidio non pascatur. Cauda enim quam arctissimè præligata, euulsa inde lana, statim vescuntur. Traduntque quod extra nodum fit è cauda præmori.

De ouorum natura.

CAP. III.

LAnæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc vsu radica esse curatas: neque aliud, quam candidum ex ouo, infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent, vrentesque refrigerant. Quidam cum croco præferunt, & pro aqua miscent collyriis. Infantibus verò contra lippitudines vix aliud remedium est, butyro admisto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt, betæ foliis superilligatis. Candido ouorum in oculis & pilis reclinantur Hammoniaco trito admistoque. Et vari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipsa facies illita Sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ouo occupentur, pustulas non sentiunt. Quidam admiscent farinam hordeaceam, & salis parum. Hulceribus verò ex ambusto cum candido ouorum tostû hordeû & suillo adipe, mirè prodest. Eadem curatione ad sedis vitia vtuntur: infantibus quidem, etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum cerussæ denariorum duum pondere, pari spumæ argenti, myrrhæ, exiguo deinde vino. Ad ignem sacrum, candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & vulnera candido glutinari, calculosq; pelli. Lutea ouorum cocta vt indurescant, admisto croco modicè, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. Vel cum rosaceo & mulso lana oculis imposita, vel cû trito apij semine ac polenta in mulso illita. Prodest & tussientibus per se luteum deuoratum liquidum, ita vt dentibus non attingatur: thoracis distillationibus faucium scabritiæ. Priuatim contra hæmorrhoidum morsum illinitur, sorbeturq; crudû. Prodest & renibus, vesicæ rosionibus exulcerationibusq;, & cruenta excreantibus. Quinq; ouorum lutea in vini hemina cruda sorbentur dysentericis, cum iure putaminis sui & papaueris succo ac vino. Dantur cœliacis cum vuæ passæ pinguis pari pondere & malicorio, per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum triû lardi veteris & mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit, auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna, totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & lienicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis musti. Vtuntur iisdem ad liuentia, si vetustiora sint, cum bulbis ac melle. Siftunt & menses mulierum cocta, & ex vino pota inflatio

inflationes quoque vuluæ cruda cum oleo ac vino illita. Vtilia sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiam vitii durata igni, vt calore quoque profint. Et condylomatis cū rosaceo. Item ambustis durata ex aqua, mox in pruna putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea, quæ vocant schista, cum triduo incubata tolluntur. Stomachum dissolutum confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos, admista vini austeri hemina, & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta siue crudo, siue cocto, labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet: sic fit & dentifricium. Idem cinis & mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminū tanta est, vt recta nec vi nec pondere vllō frangantur, nec nisi paululū inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum, cum ruta, & anetho, & cumino pota ex vino. Scabiem corporum ac pruritus oleo & cedria mistis tollunt. Hulcera quoque humida in capite cyclamino admista. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectiui succo, parique mensura mellis Græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum passo oleique pari modo. Infunduntur & virilitatis vitii singula cum ternis passi cyathis, amylique semuncia à balineis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaque adiecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis iuuent notū est; cū transmeent faucium tumorem, calfactūque obiter foueant. Nullus est alius cibus,
20 qui in ægritudine alat, neque oneret, simulq; vim potus ac cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri vtilius putant. Quo genere non aluos tantū, sed & menses fœminarum sistunt, aut si maior sit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriuntur, & per se lutea ex iis decocta in aceto, donec indurescant: iterūque cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare, ouo effuso in fictili nouo, eiusdemque oui mensura, vt paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebrōque permistis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præsentius remedium erit. Alij eadem mensura pro oleo & aceto resinam adiiciunt rubentem, vinūque & alio modo temperant, olei tantū mēsurā pari, pineique corticis duabus sexagesimis
30 denariorum, vna eius quod rhus diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita vt cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur, oua bina cum aliis piscis quatuor vnā atterendo, vini que hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ, candidum ex his admistum calci viuæ glutinat
vitri fragmenta. Vis verò tanta est, vt lignum perfusum ouo non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantū locuti sumus, cū & reliqua-
rum alitum restent magnæ vtilitates, sicut suis locis dicemus. Præterea est ouorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, saliuus faucium corporūque spumis artificio complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicūt in sublimē iactari, sagōque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceātur amnis alicuius
40 interuentu. Experimentum eius esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atque, vt est Magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa Luna capiendum censent, tanquam cōgruere operationem eam serpentiū humani sit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorū polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium ac regum aditus mirè laudatur: tantæ vanitatis, vt habentem id in lite in sinu equitem Romanum è Vocontiis, à Diuo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserum ouis magnæ vtilitatis, ipsoq; anserē dicturi hoc in volumine, debemus honorē &
50 Comagenorum clarissimæ rei. Fit ex adipe anserum, alioquin celeberrimi vsus est, ad

a In vetusto quodā exemplari, quamvis alioqui deprauatissime scripto, postrema litera ex dictione, a liis, principio subsequens dictionis, piscis, coheret. Quo fit, vt hęc legendum coniciā. Cū allij spicis quatuor. Spicæ enim Latini vocant segmenta illa in allij capiti- bus, quas Græci a γὰρ hoc nominant.

hoc in Comagene Syriæ parte cum cinnamo, casia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis niue vasis, odore iucundo, vtilissimum ad perfriktiones, conuulsiones, cæcos ac subitos dolores, omniâque quæ acopis curantur: vnguentumque pariter ac medicamentum est. Fit & in Syria alio modo, adipe auium curato, vt diximus, additis erysceptro, xylobalsamo, phœnice elate, item calamo singulorû pondere, qui sit adipis, cû vino bis aut ter subferuefactis. Fit autem hyeme, quoniam æstate nō glaciatur: nisi accepta cera. Multa præterea remedia sunt ex anser, quod miror, æquè quàm capris. Nanque anser coruûsque ab æstate in autumnû morbo conflictari dicuntur. De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium ascensu deprehenso, diximus.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non sunt, sed fera, & ex volucris, & contra morsus phalangiorum.

C A P. I I I I.

E Adem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summani, viui in furca sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo pueros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur his. Genito manè catulo res diuina fit, & in cœnis Deum etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse. Plauti fabulæ indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini videtur. Et alios vsus ex eo mirè laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Aduersus serpentium ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumque: mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipuè in assensu siderum (vt diximus) cum lumine lune fibrarum numero crescente ac decrescente. Tradunt magi, iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoque similiter valere, sed resolui cyatho olei potio. Mustelarum duo genera: alterû syluestre. Distant magnitudine. Græci vocant ictidas. Harum fel contra aspides dicitur efficax, cæterò venenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, & catulos suos (vt autor est Cicero) quotidie transfert, mutatque sedem, serpentes persequitur. Ex ea inueterata sale denarij pondus in cyathis tribus datur percussis, aut ventriculus coriandro fartus inueteratusque & in vino potus. Et catulus mustelæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta autorum asseueratione commendantur, vt præterire fas non sit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia, medicinæ gignuntur: veluti cimicum animalis fœdissimi, & dictu quoque fastidendi natura, contra serpentium morsus, & præcipuè aspidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento, quod dicunt gallinas, quo die id ederint, non interfici ab aspide: carnes quoque earum percussis plurimum prodesse. Ex his quæ tradunt, humanissimum est, illinire moribus cum sanguine testudinis: item suffitu eorum abigere: sanguifugas adhærentes, haustasque ab animalibus restinguere in potu datos. Quanquam & oculos quidam iis inungunt tritis cum sale & lacte mulierum, auresque cum melle & rosaceo admistis. Eos qui agrestes sint, & in malua nascantur, crematos cinere permisto rosaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia aliorumque morborum, quanquam ouo aut cera aut faba inclusos censeant deuorandos, falsa, nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cû argumento adhibent, quoniam vincatur aspidum somnifica vis, septenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis quaternos. Et stranguriæ fistulæque imposuere. Adeo nihil parens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit. Quin & adalligatos læuo brachio binos lana subrepta pastoribus, resistere nocturnis febribus prodiderunt, diurnis in rosaceo panno. Rursus iis aduersatur scolopendra, suffituque necat. Aspides percussos torpore & somno necant, omnium serpentium minimè sanabiles. Sed venenum earum si sanguinem attingit, aut recens vulnus, statim interimit: inueteratum hulus tardius. De cætero potum quantalibet copia, non nocet. Non est enim tabifica vis: itaque occisa morsu earum animalia, cibus innoxia sunt. Cunctarum in proferendo ex his remedio, nisi M. Varronem scirem lxxxvij. vitæ anno prodi-

prodidisse, aspidum ictus efficacissimè curari, hausta à percussis ipsorum vrina. Basilisci, quem etiam serpentes ipsi fugiunt, alios olfactu necantem, qui hominem vel si aspiciat tantum, dicitur interimere, sanguinem Magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo & colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & successus petitionum à Potestatibus, & à Diis etiam precum, morborumque remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni sanguinem appellant. Draco non habet venena. Caput eius limini ianuarum subditum, propitiatis adoratione Diis, fortunatam domum facere promittunt. Oculis eius inueteratis, & cum melle tritis, inunctos non pauescere ad nocturnas imagines, etiam pavidos. Cordis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in
10 lacerto, conferre iudiciorum victoriæ. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes eius illigatos pedibus caprearum ceruinis neruis, mites præstare dominos, potestatesque exorabiles. Sed super omnia est compositio, qua inunctos faciunt Magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi victoris spuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruisque cerui alternatis & dorcadis: quæ arguisse non minus refert, quàm contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum veneficia sunt. Draconum adipem venenata fugiunt: item virus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos. Vipere caput impositum, vel alterius quàm quæ percusserit, sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat: aiunt enim præcauere: item si quis exustæ eius cinerem illinat. Reuerti autem
20 ad percussum serpentes necessitate naturæ, Nigidius autor est. Caput quidem dissecant Scythæ inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipso toto capite vtuntur. Fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis vtrinque amputatis, exemptisque interaneis & liuore spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto, spinisque exemptis, & addita similagine, atque ita in vmbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta vtuntur. Significandum videtur è vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, vt supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquant ad dimidias. Ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, vt omnes bestię fugiant eos. Præterea constat, contra omnium serpentium ictus, quamuis insanabiles, ipsarum serpentium exta imposita auxiliari: eosque
30 qui aliquandò viperæ iecur coctum hauserint, nunquam postea feriri à serpente. Neque anguis venenatus est, nisi per mensem Luna instigatus. Sed prodest viuus comprehensus, & in aqua contusus, si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multa creduntur, vt dicemus, & ideo Æsculapio dicatur. Democritus quidem monstra quædam ex his cõficit, vt possint auium sermones intelligi. Atqui anguis Æsculapius Epidauro Romanam aduectus est: vulgòque pascitur & in domibus. Ac nisi incendiis femina exurerentur, non esset fœcuditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, hydri vocantur, nullis serpentium inferiores veneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno aduersatur. Fit enim & è stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est
40 vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necat eum, infidiantes pellicum formæ. Remediũ est oui luteum, & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur. Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt: vt omittã, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras: salamandra populos pariter necare improvidos potest. Nam si arbori irrepserit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur, idem veneficium est: vel si in puteum cadat. Quippe cum saliuam eius quacunque parte corporis, vel in pedem imo resperfa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanta vis veneni à quibusdam animalibus, vt suis, manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius
50 extingui primum omnium ab his quæ vescantur illa, verisimile est. Quæ prodantur, can-

tharidum potu, aut lacerta in cibo sumpta: cætera aduerfantia diximus, dicemusque suis locis. Ex ipsis quæ Magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent vera, iam esset experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, si deductis interaneis, & pedibus, & capite in melle seruëtur, tradit, negatq; restingui ignem ab iis. Ex volucris in auxilio contra serpentes primùm vultur est. Annotatum quoque minus virium esse nigris. Pennarum ex his nidore, si vrantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solùm serpentium, sed etiã ferarum, latronumque, & regum ira. Carnibus gallinaceorum, ita vt tepeant auulsæ, appositis, venena serpentium domantur: item cerebro in vino potu. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum præclare medetur, & in multis aliis vsibus mirabile. Pantheræ leonésque non attingunt perunctos eo, præcipuè si & allium fuerit incoctum. Aluum soluit: validiùs è vetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres, & torpētibus membris tremulisque, & articulariis morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipienti tenesmo, iocineri, renibus, vesicæ: contra cruditates, suspiria. Itaque etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum oleo marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba Mercuriali, aut polypodio, aut anetho: vtilissimè autem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cum supra dictis herbis, & refrigeratum sub dio dari tempestiuus antecedente vomitione. Non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens concepta, & hirundinum: bubonis pedes vsi cum plumbagine herba. Nec omit- tam in hac quoque alite exemplum Magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia, cor eius impositum mammæ mulieris dormientis sinistra, tradunt effice- re vt omnia secreta pronuntiet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiusdè ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis autem quæso ouum bubonis vnquam vide- re potuit, cum ipsam auem vidisse prodigium sit? quis vtique experiri, & præcipuè in ca- pillis? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius gene- ris propè videri possint, quæ tradunt & de vespertione, si ter circumlatus domui viuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimque ouilibus circumla- tum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari. Sanguinem quoque eius cum carduo, contra serpentium ictus inter præcipua laudant. Phalangium est Italiae igno- tum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, rufo capite, reli- qua parte corporis nigra, albis incurfantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm vespæ ictus. Viuit maximè circa furnos & molas. In remedio est, si quis eiusdem gene- ris alterum percusso ostendat. Et ad hoc seruantur, cum mortui inueniuntur. Et corti- ces eorum contriti & poti medentur, & mustelæ catuli, vt diximus supra. Equè phalan- gion Græci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium ge- nus est eodem phalangij nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo disse- cto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatque mulieribus ceruina pelle an- te Solis ortum, præstare ne concipiant, vt Cæcilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur & rhagion acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morfu eius qualis à scorpio- ne. Vrina similis araneis textis. Idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis. Huius morfu genua labefactantur. Peior utroque est cæruleus lanugine nigra, caligi- nem concitās, & vomitus araneosus. Etiamnum deterior, à crabrone penna tantum dif- ferens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis capite, aluo nigra, guttis albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: pe- ior, medium caput distinguente linea alba, & transversa altera. Hic oris tumorem fa- cit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore

colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Contra omnium morsus remedium est gallinaceum cerebrū cum piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinque potæ: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipsi aranei quicumque in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino potu: vngulæ arietinæ cinere cum melle, mustelæ catulo, vt in serpentibus dictum est. Si iumēta momorderit, mus recens cū sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus. Nam si prægnans momordit, protinus dissilit. Optimū, si imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc vsum seruāt in oleo, aut luto circumlitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Fertur enim non transiri ab eo orbitam, torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maximè inuicem stellio traditur, vt visu quoque pauorem iis afferat, & torporem frigidi sudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, & ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atque ita illinunt. Hunc Græci coloten vocant, & ascalaboten, & galeoten. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, & vescitur, quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta diuulsa, mus diuulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut affusus in cibo sumptus, aut potus, in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionū, quod manus palmam non feriunt, nec nisi pilos attingere. Lapillus qualiscunque, ab ea parte qua in terra erat, appositus plagæ, leuat dolorem. Item testa terra operta ex aliqua parte, sicut erat imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt & cauere ne Sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi profunt. Multa & alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus contraria, & vespis crabronibusque & sanguifugis: pici quoque Martij rostrum secum habentes non feruntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis, quos attelabos vocant. Est & formicarum genus venenatum: non ferè in Italia. Solpugas Cicero appellat, salpugas Bætica. Iis eor vespertilionis contrarium, omnibusque formicis: salamandris cantharides, vt diximus. Sed in iis magna quæstio, quoniam ipsæ venena sunt potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Cofinum equitem Romanum, amicitia Neronis principis notū, cū is lichene correptus esset, vocatus ex Ægypto Medicus ob hanc valetudinem eius à Cæsare, cū cantharidum potum præparare voluisset, interemit. Verū illitas prodesse nō dubium est, cum succo taminæ vuæ, & feuo ouis vel capræ. Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non constat inter autores. Alij in pedibus & capite existimant esse, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunq; parte sit venenum. Ipsæ nascuntur ex vermiculo, in spongia maximè, cynorrhodi quæ fit in caule, sed fecundissimè in fraxino: cæteræ in alba rosa, minùs efficaces. Potētissimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis transversas habēt, multum pingues: inertiores minutæ, latæ, pilosæ: inutilissimæ verò, vnius coloris macræque. Cōduntur in calice fictili non picato, & linteo colligato, congestæ rosa matura, & suspenduntur super acetum cum sale feruens, donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. Vis earum adurere corpus, crustas obducere.

40 Eadem pityocampis, in picea nascentibus, eadem buprestis, similiterque præparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasque: dicuntur & menses ciere & vrinam. Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni Vticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertiis lx. addixerat.

De feuo struthiocamelino, & cane rabido, & lacerta, & anseribus, & columbis, & mustelis remedia.

CAP. V.

ET feuum autem struthiocamelinum tunc vānisse sestertiis lxxx. obiter dictum sit, efficacioris ad omnia vsus, quàm est adeps anserinus. Diximus & mellis venenati genera: contra quod vtuntur melle, in quo apes sint mortuæ. Idem potū in vino, remediū est vitiorum, quæ cibo piscium gignuntur. In canis rabidi morsu tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, vt semel dicamus, in vase fictili nouo, argilla circumlito, atque ita in furnum indito. Idē & in

potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & vermem è cadauere canino adalligauere: menstruaue in panno subdidere calici, aut intus ipsius caudæ pilos combustos insuere vulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant verò, lingua canina in calceamento subdita pollici: aut caudam mustelæ, quæ abscissa dimissa sit, habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen vtilissimè iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis carnibus. Est vermiculus in lingua canû, qui vocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Idem ter igni circûlatus, datur morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodest. Aiunt & cristam contritam efficaciter imponi, & anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, vt iecur crudum deuoretur ex iis. Prodest & fimum gallinaceum, duntaxat rufum, ex aceto impositum: & muris aranei caudæ cinis, ita vt ipse, cui abscissa sit, viuus dimittatur: glebula ex hirundinum nido illita ex aceto, vel pulli hirundinis combusti: membrana siue fenectus anguiû, veneratione exuta, cum cæcro masculino trita. Nam etiam per se reposita in arcis armariisque, tineas necat. Tanta vis mali est, vt vrina quoque calcata rabiosi canis noceat, maximè hunc habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem à cane morsum, vsque in proverbium discordiæ venisse. Qui in vrinam canis suam egerit, torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta, quam hi sepa, alij chalcidicen vocant, in vino pota, morsus suos sanat. Veneficiis ex mustela syluestri factis, contrarium est ius gallinacei veteris largè haustum, peculiariter contra aconitum: addi parum salis oportet. Gallinarum fimum duntaxat cædidum, in hyssopo decoctum aut mulso, venena fungorum boletorumque astringit: item inflationes ac strangulationes: quod miremur, cum, si aliud animal gustauerit id fimum, torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia asseruatur cû Lemnia rubrica & spinæ albæ succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: item mustelæ catulus, vt supra diximus, præparatus. Coagulum quoque agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet: item sanguis anatum Ponticarum. Itaque & spissatus seruatur, vinoque diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorē putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduersus cantharidas: item lac ouium calidum, præterquam iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum syluestrium fimum priuatim contra argenti viui potum. Contra toxica, mustela vulgaris inueterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia. CAP. VI.

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle: item vngularum muli vel mulæ ex oleo myrteo. Prætereà (vt Varro noster tradit) murinum fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo asperatas. Alij sanguine muscarum vtuntur. Alij decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, vel nucum, ita vt sit tertia pars è muscis. Alij lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt: quidam melle tantum. Nullum animal minus docile existimatur, minorisve intellectus: eo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine, nubes earum immolato tauro Deo, quem Myiodem vocant, extra territoriû id abire. Alopecias cinis è murium capitibus caudisque & totius muris emendat: præcipuè si veneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle, aut coriû combustum cum pice liquida. Caput quidè eius vltum per se, etiã cicatricibus pilos reddit. Alopecias autè in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto vti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur,

- dicuntur, omnia tanto magis valebunt in hystrice. Lacertæ quoque, vt docuimus, combustæ cum radice recentis harundinis, quæ vt vnâ cremari possit, minutim findenda est: ita myrteo oleo permisto cineres capillorum de fluua cõtinent. Efficaciùs virides lacertæ omnia eadem præstant. Etiamnum vtilius admisto sale, & adipe vrsino, & cæpa tusa: Quidam denas virides in decem sextariis olei veteris discoquunt, cõtenti semel in mense vngere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrimè explet, item gallinarû fimum recens illitum. Corui ouum in æreo vase permistum illitumque derafo capite nigritiam capillis affert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne & dentes simul nigrescant. Idque in vmbra faciendum, neque ante quatrimum abluendum. Alij sanguine &
- 10 cerebro eius vtuntur cum vino nigro. Alij excoquunt ipsum, & nocte concubia in plumbeum vas cõdunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. Caustica vis earum, cauendumque ne exulcerent altè. Postea ad hulcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo, aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. Porrigines felle ouillo cum creta Cimolia, illita capiti, donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quæ nudæ inueniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur, & minutæ frõti illinuntur tritæ. Item ægyptij ossa è capite aut vulturis adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino peruncto capite, & intus naribus illitis:
- 20 Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumptum, vel noctuæ, idem præstat: gallinacis que si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, euulsis collo plumis circumligatisque, vel cristis: mustelæ cinis illitus: surculus ex nido milui puluino subiectus: murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cû ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus sempèrque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita, nõ nisi vulnere sanato, abscedit. Hæc & vulneribus tonstrinarum sanguinem sistit. A cerebro verò profluentem, anseris sanguis, aut anatis infusus: adepsque earundem alitum cum rosaceo coctus. Matutinò pascentis hirundinis caput præcisum, maximè Luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dicitur: æsypu cum myrrha calidum penicillo illitum. Idè præstare muscarum, fimiq; murini cinerem æquis portionibus, vt efficiatur dimidiu pondus denarij, promittitur, additis duabus sextis denarij è stibi, vt omnia æsypo illinantur, itè murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem acopi. Pulos in his incommodos, euulsos renasci nõ patitur fel herinacis: ouorum stellationis liquor: salamadræ cinis: lacertæ viridis fel in vino albo Sole coactum ad crassitudinem mellis in æreo vase: hirundinis pullorum cinis cû lacte tithymali, spumaque cochlearum. Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli v i j. dieru emendari, specillo demisso in dextrâ partem, si dexter oculus curetur, in sinistrâ, si sinister: aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus maximum, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionè
- 40 oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitaneus cum melle: item albugines oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt: multoque magis gliris aut muris syluestris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cum Attico melle cinis & adeps foricis cõbusti tritus, lacrymosis oculis plurimum confert: stibi, quod quid sit dicemus in metallis. Mustelæ cinis suffusionibus: item lacertæ hirundinisve cerebrum: que etiam tritæ coctæ ve frõti illitæ, epiphoras sedant, siue per se, siue cum polline, siue cum thure. Sic & solatis profunt. Viuas quoque cremare, & cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, vtilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis, quam exuerit, cum adipe eiusdè claritatem inunctis facit. Viperam viuam in fictili nouo comburere, addito fœniculi succo ad cyathum vnum, &
- 50 thuris manna vna, atq; ita suffusiones oculorû & caligines inungere vtilissimum est. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyriu è vipera, in olla putrefacta, vermiculisq;

enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, & stomachi totiusque corporis tempestiuitates. Hic sal & pecori datur salubritatis causa, & in antidotum contra serpentes additur. Quidam & viperis vtuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim sale in os addi iubent, donec liquefeat humor, quatuor digitorum mēsurā vtrinque præcisā, exēptisq; interaneis discoquunt in aqua, aut oleo, sale, anetho, & omnibus aut statim vescuntur, aut pane colligūt vt sæpius vtantur. Ius præter supra dicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusq; etiā summæ cutis. Effectum ostēdit & per se capitis viperini cinis. Vtilissimè oculos inungunt. Itēque adeps viperinus. De felle nō audacter suaserim quæ præcipiunt, quoniā (vt suo loco docuimus) nō aliud est serpentium venenū. Anguium adeps ærugini mistus, ruptas oculorum partes sanat, & membrana siue senectus vernatione eorū exuta, si adfricetur, claritatem facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem. Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum Solem experiri, misto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionēque oculorum. Eadem vis & in vulturino felle est cum porri succo, & melle exiguo. Item in gallinæ felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: itē ad suffusiones oculorum, maximè candidi gallinæ. Fimū quoq; gallinæ, duntaxat rubrum, lusciosis illinendum monstrant. Laudant & gallinæ fel, sed præcipuè adipem, contra pustulas in pupillis. Has scilicet eius rei gratia saginant. Adiuuat mirificè & ruptas oculorum tunicas admistis schisto & hæmatite lapidibus. Fimum quoque earum, duntaxat candidum, in oleo vetere corneisq; pyxidibus adseruant, ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est, pauones fimum suum resorbere tradi, inuidentes hominum vtilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorū putatur: itē fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis, ita vt postea hyssopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere, per se verò ad claritatem, dorcados. Hippocratis (vt putant) autoritate adiicitur, quòd in argentea pyxide id seruari iubent. Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle, hulceribus oculorum & glaucomatis medētur. Columbarum, turturum, palumbium, perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximiè pròdest. In columbis masculæ efficaciorē putāt. Vena autem sub ala ad hunc vsum inciditur, quoniam suo calore vtilior est. Superimponi oportet splenium è melle decoctū, lanamque succidā ex oleo aut vino. Earundem auium sanguis nyctalopas sanat: & iecur ouium: atque (vt in capris diximus) efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere suadēt: & medulla dolores tumoresque illinunt. Bubonis oculorū cinis collyrio mistus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat: itē cochlearū cinis: fimum cenchridis: accipitrum generis hęc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus, quæ supra scripta sunt, sanatur. Mel vtilissimum oculis, in quo sunt apes immortalæ. Ciconiæ pullū qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo vetere, incipiētes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena Luna excæcant, restitutaque eorū acie capita comburunt: hoc cinere cum melle vtuntur ad claritatem & dolores, ac lippitudines & ictus. Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij viridem includunt nouo fictili: ac lapillos, qui vocātur cinnædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari solent, nouem singulos signis signātes, & singulos detrahunt per dies. Nono emittūt lacertā: lapillos seruant ad oculorum dolores. Alij terram substernunt lacertæ viridi excæcata, & vnā in vitreo vase annulos includunt è ferro solido vel auro: cum recepisse visum lacertā apparuerit per vitrum, emissa ea, annulis contra lippitudinē vtuntur. Alij capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidā viridem longo collo in sabulosis nascentem cōburunt, & incipientem epiphoram inungunt: item glaucomatā. Mustelæ etiā oculis punctu erutis, aiūt visum reuerti: eadēque quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras

phoras prodesse, si serpens viua demittatur. Lacrymantibus sine fine oculis, cinis stellic-
 nis capitis cum stibio eximiè medetur. Aranei muscarij telæ, & præcipuè spelunca ipsa
 imposita per frontem ad duo tempora, ita vt à puero impube & capiatur & imponatur;
 nec is triduo se ostendat ei cui medeatur, néve alteruter nudis pedibus terram attingat
 his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoque dicitur tollere inun-
 ctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, cōtritus in oleo vetere. Sed
 is etiam cui crassissimum textum est, in contignationibus ferè, adalligatus panno epipho-
 ras sanare traditur. Scarabei viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemma-
 rum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle: cani-
 10 ni lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo vetere: item
 adeps anserinus. Quidam adii. iunt succum capræ & allij pari modo. Vtuntur & per se
 ouis formicarum. Nanque & huic animali est medicina: constatque vrsos ægros hoc ci-
 bo sanari. Anserum quoque & omnium auium adeps præparatur, exemptisque venis om-
 nibus patina nouo fictili operta in Sole, subdita aqua feruenti liquatur: saccatusque li-
neis saccis, & in fictili nouo repositus loco frigido, minùs putrescit addito melle. Muriù
 cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod
 animal intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intra-
 uerit, adeps anserinus cum capræ succo. Gliris detracta pelle, intestinis exemptis disco-
 quitur melle in vase nouo: sed Medici malunt è nardo decoqui vsque ad tertias, atque ita
 20 asseruari, deinde cum opus sit, strigili tepesacta infundere. Constat deplorata aurium
 vitia eo remedio sanari: aut si terreni vermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex
 arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacer-
 ti inueterati in os pendentium addito sale contusi & ab ictu læsas aures sanant: efficacis-
 simè autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam distincti. Millepeda,
 ab aliis contipeda aut multipeda dicta, animal est è vermibus terræ pilosum, multis pe-
dibus arcuatim repens, tactuque contrahens se: onifcon Græci vocant, alij tilon: effica-
 citer sanat aurium dolores, in cortice Punici mali decoctum & porri succo. Addunt &
 rosaceum, & in alteram aurem infundunt. Illam autem quæ non arcuatur, sepa Græci
 vocant, alij scolopendrâ, minorem perniciosamque. Cochleæ, quæ sunt in vsu cibi, cum
 30 myrrha aut thuris polline appositæ, item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum
 melle. Senectus serpentium feruente testa vsta instillatur rosaceo admisto, cōtra omnia
 quidem vitia efficax, sed cōtra graueolentiam præcipuè: aut si purulentæ sunt, ex aceto:
 melius cum felle caprino, vel bubulo, aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadè mem-
 brana non prodest, nec imbre perfusa, vt aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo,
 aut per se in lana, vel cum croco, auribus prodest: gryllus cum sua terra effossus & illitus.
 Magnam autoritatem huic animali perhibet Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro
 ambulet, terramque terebret, stridat noctibus. Venantur cum formica circunligato ca-
 pillo in cauernam eius coniecta, efflato priùs puluere ne sese condat: ita formicæ com-
 40 plexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici solet, inueterata & in vi-
 no trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinarum quoque adeps. Est & quædam
 pinguitudo blattæ, si caput auellatur: hanc tritam vnâ cum rosaceo auribus mirè pro-
 desse dicunt, sed lanam, qua incluserint, post paulum extrahendam. Celerrimè enim id
 pingue transire in animal, fierique vermiculum. Alij binas ternasve in oleo decoctas ef-
 ficacissimè auribus mederi scribunt, & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoque
 animal inter pudenda est: sed propter admirationem naturæ, prisorumq; curæ, totum
 in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas,
 verrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus mylœcon appellauere, circa mō-
 las ferè nascens. Has capite detracto attritas, lepras sanasse, Musa & Pycton in exemplis
 reliquerunt. Tertium genus & odoris tædio inuisum, exacuta clune, cum pisselæo sana-
 50 re hulcera aliàs insanabilia: strumas, panos, diebus xxj. impositas, percussa, contusa,
 cacoëthe, scabiem, furunculósque, detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam audita

fastidimus. At hercule Diodorus & in morbo regio, & orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ea ars pro medicamento dandi, quicquid velit. Humanissimi eorum cinerem crematarum seruandum ad hos usus in cornea pyxide censuere, aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est, in quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimit columbinum stercus vel per se, vel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæque cerebrum vel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidi: multipeda cum resinæ tertia parte illita: grylli siue illiti, siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinâque ex iisdem animalibus, aut eiusdem generis, sequenti dicemus volumine.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXX.

PROOEMIUM.

De origine Magica artis, quando, & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicina.

CAPVT I.

MAGICAS vanitates sæpius quidem antecedentis operis parte, vbicunque causæ locûsque poscebant, coarguimus, detegimusque etiamnum: in paucis tamen digna res est, de qua pluradicantur, vel eo ipso, quod fraudentissima artium plurimum in tota terrarum orbe, plurimisque seculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in vnam se redegit. Natam primùm è Medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepisse velut altiore sanctiorémque, quam Medicinam: ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque suggererit miscuisse artes Mathematicas, nullo non auido futura de sese sciendi, atque ea è cælo verissimè peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum fastigij adoleuit, vt hodièque etiam in magna parte gentium præualeat, & in Oriète regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, vt inter autores conuenit. Sed vnus hic fuerit, an postea & alius, non satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiæ sectas clarissimam, utilissimamque eam intelligi voluit, Zoroastrem hunc sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissimè scripsit, & vicies centum millia versuum à Zoroastre condita, indicibus quoque voluminum eius positis explanauit, præceptorem, à quo institutum diceret, tradidit Azonacem, ipsum verò v. millibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriâ artémque tam longo æuo, commentariis non intercidentibus, præterea nec claris nec cõtinuis successionibus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui soli cognominantur, Apuscorum & Zaratum Medos, Babyloniùmque Marmaridium, & Arabem Hippocum, Assyrium verò Zarmocenedam, quorum nulla extant monumenta. Maximè tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumq; operis ex eadem in Vlixis erroribus,